

Passi Tarja

Lasten hyvinvointi saamelaisessa varhaiskasvatuksessa

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Saamelainen lastentarhanopettaja
2019

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lasten hyvinvointi saamelaisessa varhaiskasvatuksessa (Tarja Passi)

Kandidaatin tutkielma, 27 sivua

Kesäkuu 2019

Kandidaatin tutkielmassani tutkin lasten hyvinvointia saamelaisessa varhaiskasvatuksessa. Tutkimuskysymykseni on ”Miten lasten hyvinvointi näyttäytyy saamelaisessa varhaiskasvatuksessa?” Lasten hyvinvointi on noussut viime aikoina keskustelunaiheeksi, mutta vähemmistöjen hyvinvointia on vähemmän tutkittu. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaan hyvinvointi on lapsen oikeus, ja varhaiskasvatuksen tavoite varhaiskasvatustilain määräämänä on lasten kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen.

Tutkimus on laadullinen tutkimus, ja tutkimusmenetelmänä on kirjallisuuskatsaus. Tutkimuksen kirjallisuuden muodostavat aiheesta tehdyt tutkimukset sekä muu kirjallisuus. Aavaan tutkimuksessani hyvinvoinnin käsitettä muun muassa Erik Allardtin hyvinvointiteorian sekä Edward L. Decin ja Richard M. Ryanin itsemääräytymisteorian avulla. Lisäksi tutkin saamelaisen kasvatuksen arvoja ja saamelaisen varhaiskasvatuksen sisältöä hyvinvoinnin näkökulmasta. Käytän lähteinäni tässä saamelaista kasvatusta koskevia ajankohtaisia tutkimuksia. Tutkin myös saamelaista varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja. Lopuksi pohdin sitä kohtaavatko hyvinvoinnin kriteerit saamelaisen varhaiskasvatuksen sisältöjä. Peilaan hyvinvoinnin ja saamelaisen kasvatuksen yhtäläisyyksiä myös omiin kokemuksiini työssäni saamelaisessa varhaiskasvatuksessa.

Tutkittavasta kirjallisuudesta käy ilmi, että saamelaisen varhaiskasvatuksen arvot ja käytännöt toimivat lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltaisessa tukemisessa. Lapsen osallisuus, vaikuttamismahdollisuudet sekä juurruttaminen yhteisöön, kulttuuriin ja luontoon vahvistavat lapsen identiteettiä ja tukevat kokonaisvaltaisesti hyvinvointia. Saamelaisella kasvatustilalla on mahdollisuus antaa lapselle selkeä minäkuva ja identiteetti sekä hyvä alku elämässä pärjäämiselle.

Avainsanat: Hyvinvointi, lasten hyvinvointi, saamelainen kasvatustil, saamelainen varhaiskasvatustil

Oulu ollâopâttâh
Šoddâdementiettui tiedâkodde
Párnái pyereestvaijeem sâmmilii arâšoddâdmist (Tarja Passi)
Kandidaat tuđhâstâh, 27 sijđod
Kesimáánu 2019

Muu kandidaat tuđhâstuvâst mun tuudhâm párnái pyereestvaijeem sâmmilii arâšoddâdmist. Tutkâmuškoččâmuššân lii ”Maht párnái pyereestvaijeem oinuu sâmmilii arâšoddâdmist?” Párnái pyereestvaijeem lii šoddâm majemui aagij savâstállâm fáddán, mutâ ucceeblovoi pyereestvaijeem lii ucceeb tutkum. OA párnái vuoigâdвуođái sopâmuš mielđ pyereestvaijeem lii párnáá vuoigâdвуođá, arâšoddâdem ulme arâšoddâdemlaavâ meerridijñ lii párnái ovdánem já olesvâldálie pyereestvaijeem tuárjum.

Tutkâmuš lii kvaliteetlâš tutkâmuš já tutkâmušvyehi lii kirjâlâšvuotâkejâstâh. Tutkâmuš kirjâlâšvuottân láá fáádâst rahtum tutkâmušah sehe eres kirjâlâšvuotâ. Mun čielgiim muu tutkâmušâst pyereestvaijeem tuávâduv eereeb iärâsij Erik Allardt pyereestvaijeemteoria já Edward L. Deci já Richard M. Ryan jiešmeridumteoria vievâst. Toos lasseen mun tuudhâm sâmmilii šoddâdem áárvuid já sâmmilii šoddâdem siskâldâs pyereestvaijeem uáinust. Mun kiävtám muu kâlden täst sâmmilii šoddâdmân kyeskee äigikyevdilijđ tutkâmušâid. Mun tuudhâm meid sâmmilii arâšoddâdem stivrejeijee äššikiirrijđ. Loopâst mun suogârdâlâm tom, ete teivih-uv pyereestvaijeem kriterih sâmmilii arâšoddâdem siskâldâsâid. Mun spejâlistâm pyereestvaijeem já sâmmilii šoddâdem oovtlágánvuođâid meid muu jieččân vuáttâmuššâid muu pargoost sâmmilii arâšoddâdmist.

Tutkâmnâál kirjâlâšvuođâst čielgâ, ete sâmmilii arâšoddâdem áárvuh já vyevih tuáimih párnáá pyereestvaijeem olesvâldálie tuárjumist. Párnáá kuâskulâšvuotâ, vaikuttemmâhđulâšvuođah sehe ruotâsmitem siärvâdâhân, kulttuurân já luándun nanodeh párnáá identiteet já tuárjuh olesvâldâlávť pyereestvaijeem. Sâmmilii šoddâdemvyevist lii máhđulâš adelid páárnán čielgâ uáinu alnestis já identiteet sehe šiev alguu elimist cevzimân.

Čoovdâsâáneh: Pyereestvaijeem, párnái pyereestvaijeem, sâmmilâš šoddâdem, sâmmilâš arâšoddâdem

Sisältö / Contents

1	Johdanto	6
1.1	Tutkijan position alkuperäiskansatutkimuksessa	7
2	Tutkimuksen toteutus	9
3	Hyvinvointi	11
3.1	Lasten hyvinvoinnin määrittelyä.....	12
3.2	Hyvinvointi varhaiskasvatuksessa	14
3.3	Pedagoginen herkkyys ja hyvinvointi	15
4	Saamelainen kasvat us	16
4.1	Saamelaisen kasvatuksen arvot.....	17
4.2	Pärjääminen	19
4.3	Saamelainen varhaiskasvatus.....	19
5	Yhteenveto ja pohdinta	22
	Lähteet	25

1 Johdanto

Lasten kokonaisvaltainen hyvinvointi on noussut monessa foorumissa keskustelunaiheeksi, ja erityisesti se mitä lasten hyvinvointi pitää sisällään ja miten sitä voidaan edistää. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (1989) hyvinvointi tunnustetaan lapsen oikeudeksi, ja lisäksi se on yksi suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoite. (Hänninen, 2017.) Lapsiasiavaltuutetun toimiston teettämän raportin, (2014), mukaan vähemmistöön kuuluvien lasten hyvinvoinnista ei ole tarpeeksi tietoa eikä niitä kyseessä olevan raportin avulla pystytä kuvaamaan.

Alkuperäiskansojen parissa hyvinvointia määritellään laajasti, ja se sisältää kielen, kulttuurin, identiteetin, elinkeinot, elämäntavan, yhteisöllisyyden, perinteisen tiedon ja uskomukset. Näiden lisäksi ympäristö eli luonto on yksi hyvinvoinnin tärkeä perusarvo. Luonnon ja perinteisen elinkeinon merkitys osana hyvinvointia on korostunut jopa siinä määrin, että ne menevät taloudellisen tulotason edelle. Nämä arvot koetaan tärkeiksi, koska ne pitävät yllä kulttuuria ja kuuluvuutta yhteisöön. (Heikkilä, Laiti-Hedemäki & Pohjola, 2013, 54–56.)

Tutkimusideani pohjana toimi juurikin luonto ja sen merkitys ihmisen hyvinvoinnille. Korpe-
lan (2007) artikkelin mukaan luonto, siihen verrattavat elementit ja ympäristöt vaikuttavat stressiä helpottavasti ihmisen fysiologiaan, tunne-elämään sekä käyttäytymiseen. Luonnon koetaan vaikuttavan positiivisesti mielialaan, ajatteluun sekä auttavan palautumiseen.

Työssäni kielipesässä olen kokenut kuinka hektisen ja stressaavan päivän pelastus voi juurikin olla ulkoilu metsässä, ja olen kokenut sen vaikuttavan positiivisesti myös omaan työhyvinvointiini. Olen kiinnittänyt huomiota siihen, miten lasten käyttäytyminen muuttuu metsässä. He ovat usein iloisempia ja konflikteja lasten kesken syntyy vähemmän. Koska luontoyhteys on tärkeä osa saamelaista kulttuuria ja yksi tärkeimmistä arvoista, aloin pohtimaan myös muita saamelaiseen kulttuuriin ja sen arvomaailmaan liittyviä erityispiirteitä ja niiden vaikutusta ihmisen hyvinvointiin. Saamelaisen varhaiskasvatuksen pohjana ovat saamelaiset arvot, joten tutkimuksessani haluan tuoda esille, miten nämä arvot voivat osaltaan tukea lasten hyvinvointia.

Työssäni inarinsaamen kielipesässä olen päässyt näkemään konkreettisesti mitä saamelainen varhaiskasvatus on, ja opintojeni aikana olen oppinut myös muista kielipesistä sekä saamenkielisistä yksiköistä. Olen myös työharjoittelujen kautta päässyt tutustumaan suomalaiseen varhaiskasvatukseen, sekä pohtimaan suomalaisen ja saamelaisen varhaiskasvatuksen eroja.

Tutkimuksessani halun vahvistaa oletustani siitä, että saamelaisella varhaiskasvatuksella ja sen arvoilla ja erityispiirteillä on positiivinen vaikutus lasten hyvinvointiin. Haluan tuoda tätä tietoa esille myös muille saamelaisen varhaiskasvatuksen piirissä työskenteleville sekä asiasta kiinnostuneille.

1.1 Tutkijan positio alkuperäiskansatutkimuksessa

Koska tutkimukseni koskee saamelaista varhaiskasvatusta, on se osa alkuperäiskansatutkimuksen kenttää. Näin ollen työtä ajatellen täytyy ottaa huomioon alkuperäiskansatutkimukseen liittyviä piirteitä. Alkuperäiskansatutkimusta tehtäessä tulee pohtia kuka tutkimusta tekee ja ketä varten se on. Lisäksi tulee ottaa huomioon, mikä tarkoitus tutkimuksella on, ja miten se hyödyttää yhteisöä. (Smith, 1999, 173.) Saamelaistutkijoiden tutkimusten aiheet tulevat yhteisön sisältä nousevista tarpeista, kun taas valtaväestön tutkimusaiheista, koska viimeksi mainittujen aiheet nousevat niistä kysymyksistä, joihin valtaväestö haluaa vastauksia (Lehtola, 2005). Alkuperäiskansatutkimus, johon saamentutkimuskin kuuluu, on ollut pitkään valtaväestön tekemään ja sen tarpeisiin vastaavaa, ja siksi alkuperäiskansatutkimukselle on asetettu vaatimuksia. Saamelaiset ovat muutaman vuosikymmenen ottaneet aktiivisen roolin oman kulttuurinsa tutkimisessa. (Länsman, 2008, 87.)

Saamentutkimusta tehdessä tutkijan tulee ottaa huomioon, että sekä saamelainen yhteisö että laajempi tieteellinen yhteisö kohdistaa tutkijaa kohtaa monia odotuksia. Saamelainen yhteisö odottaa tutkimuksen tulevan saamelaisen näkökulmasta, kun taas tiedeyhteisö haluaa tutkimuksen olevan osa laajempaa kansainvälistä keskustelua. Tutkimuksen tulisi tavoittaa molempien yhteisöjen vaatimukset. Oleellista on myös miettiä tutkimuksen kielivalintaa, koska se vaikuttaa siihen minkälaisen yleisön tutkimus saavuttaa. (Länsman, 2008, 93.) Tutkijan omilla kokemuksilla on koulutuksen ohella vaikutus tutkimukseen. Vaikka on merkityksellistä esitellä omakohtaisia kokemuksia, on kuitenkin tärkeää myös olla tietoinen asemastaan tutkijana ja harjoittaa reflektiivisyyttä. (Seurujärvi-Kari, 2011.)

Itse teen tutkimustani saamelaisena varhaiskasvattajana. Olen työskennellyt inarinsaamenkielisessä kielipesässä useamman vuoden, ja kuten jo aiemmin mainitsin, opinnoissani päässyt tutustumaan muiden saamenkielisten yksiköiden käytäntöihin. Lapseni lopettelee omaa kielipesäuraansa, joten olen päässyt näkemään saamelaisen varhaiskasvatuksen arkea myös van-

hemman näkökulmasta. Tutkimukseni tulee siis saamelaisen yhteisön sisältä. Pysin kuitenkin tutkimaan aineistoa ikään kuin ulkopuolisen silmin, jotta tutkimuksen luotettavuus säilyisi. Tavoitteenani on, että tutkimukseni hyödyttäisi erityisesti saamelaisen varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Tutkimukseni haasteita, omaa näkökulmaani ajatellen, on oma koulutukseni terveydenhoitajana. Koska tutkimukseni aiheena on hyvinvointi, näkökulmani voi helposti siirtyä terveydenhuollon puolelle. Olen kuitenkin pohtinut sitä, että tutkimukseni voi myös hyötyä aiemmasta koulutuksestani.

Saamentutkimusta tehdessä tutkijan pitää miettiä tutkimuksessaan käytettävää kieltä. Kielivalinta vaikuttaa siihen, kuka tutkimusta pystyy hyödyntämään. (Lämsman, 2008, 93.) Tutkimukseni kielivalinta oli alusta asti selkeä, koska en ole äidinkieleltäni saamenkielinen ja suomenkieli on itselleni vahvempi kieli. Lisäksi saamenkielisenä tutkimukseni olisi vain saamenkielisen yhteisön käytettävissä, vaikka ensisijaisesti se on tutkimukseni yksi tarkoituskin. Haluan kuitenkin, että sitä pystyvät myös muutkin käyttämään.

2 Tutkimuksen toteutus

Tutkielmani toteutuksen menetelmänä käytän kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaus on yksi laadullisen tutkimuksen menetelmistä, jossa tutkimuksen aineisto kerätään aiheesta jo olemassa olevasta kirjallisuudesta ja tutkimuksista. Katsauksessa tuodaan esiin aiheeseen liittyvät keskeiset näkökulmat, teoriat sekä tutkimustulokset. Aineisto on valittava tarkasti, koska tutkimuksen pohdinnassa uutta saatua tietoa verrataan vanhaan tietoon. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on tiedon kokonaisvaltainen hankinta sekä aineiston monitahoinen tarkastelu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, 161–162, 252–253.)

Laadulliselle tutkimukselle ominaista on, että tutkimuksen muotoon ja kirjoitusasuun tulee kiinnittää huomiota. Tämä on tärkeä osa kirjoitusprosessia koska laadullisen tutkimuksen tulosten perustelu ei ole yhtä säännönmukaista kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullinen tutkimus on uuden tiedon hankkimista ja luomista. Kirjoittamisen ollessa avointa, se rakentaa tutkimuksen identiteettiä ja siinä on mahdollisuus tehdä erilaisia valintoja ja kokeiluja. (Jokinen, 247, 2008.)

Valitsin tutkimusmenetelmäksi kirjallisuuskatsauksen, koska halusin aiheesta yleiskuvan ilman suurempia rajauksia. Tutkimusmenetelmän ja tutkimuksen viitekehyksen tulisi olla harmoniassa keskenään, eli esimerkiksi yksilöhaastatteluilla ei voi saada vastausta isompaa ryhmää koskevaan kysymykseen. (Alasuutari, 2011, 82.) Koska tutkimukseni tarkoituksena on tutkia hyvinvointia saamelaisessa varhaiskasvatuksessa, kyselylomakkeen tai haastattelun käyttäminen olisi saattanut tuoda tutkimukseen eri näkökulmia vastaajan roolista riippuen sekä korostaa myös alueellisia eroja.

Tutkimuksessani haluan tuoda esille, mitkä tekijät saamelaisen varhaiskasvatuksen arjessa tukevat lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Työni viitekehyksenä ovat lasten hyvinvointi, saamelainen hyvinvointi, pärjääminen ja saamelainen varhaiskasvatus.

Tutkimuskysymykseni on:

”Miten lasten hyvinvointi näkyy saamelaisessa varhaiskasvatuksessa?”

Tämä kysymyksen lisäksi pohdin sitä, miten saamelaisen kulttuuri arvot voivat tukea hyvinvointia, ja miten ne näkyvät saamelaisessa varhaiskasvatuksessa.

Tutkimukseni aluksi määrittelen eri lähteitä hyödyntäen hyvinvoinnin käsitettä. Tämän jälkeen avaan mitä on saamelainen kasvatusta, ja mitä ulottuvuuksia se pitää sisällään. Tässä lähteenäni käytän Aimo Aikion (2010) tutkimusta *Olmmošhan gal birge* sekä liseniaattitutkimusta *Saamelainen elämänpolitiikka* (2007). Myös Mari-Kaisa Laitin (2018) väitöskirja, *Saamelaisen varhaiskasvatuksen toteutus Suomessa*, antaa varhaiskasvattajien tuoreen näkökulman. Tarkastelen, mitä saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma (2009) ja saamelaiskäräjien arjen käytänteiden opas (2013) sanovat saamelaisessa varhaiskasvatuksesta. Koska lasten hyvinvoinnin seuraamiseen ja määrittelemiseen ei ole yhtä ehdotonta määritelmää, olen tutkimustani varten vertaillut eri tutkimusten ja tutkijoiden määritelmiä. Otan tutkimukseeni näistä määritelmistä yhtenevät osa-alueet ja muodostan niistä kriteerit, joiden avulla tarkkailen lasten hyvinvointia saamelaisessa varhaiskasvatuksessa. Avaan myös mitä varhaiskasvatusta ohjaavat ja määrittävät asiakirjat, kuten *Varhaiskasvatus suunnitelma perusteet* (2018), aiheesta sanovat.

Tutkimukseni lopussa pohdin löytämäni materiaalia hyödyntäen, miten saamelaisen kasvatuksen piirteet ja arvot vastaavat hyvinvoinnin määritelmään kuuluvia eri ulottuvuuksia. Tarkastelen voiko saamelaisen varhaiskasvatuksen sanoa tukevan lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia.

3 Hyvinvointi

Hyvinvointia ei voi määritellä vain yhdellä tavalla, vaan se on hyvin moniulotteinen käsite. Hyvinvoinnin rinnalla käytetään käsitteitä, kuten elämänlaatu, onnellisuus, itsetunto ja hyvä elämä. Usein hyvinvointi jaotellaan taloudelliseen, fyysiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen hyvinvointiin. (Hänninen, 2017) Yksi laajimmin tunnettu määritelmä hyvinvoinnista on Maailman terveysjärjestön määritelmä terveydestä:

”Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.” (WHO, 1946.)

WHO:n määritelmän mukaan terveys on kokonaisvaltaista fyysistä, psyykkistä, ja sosiaalista hyvinvointia.

Minkkinen (2013, 21–25, 61–62) määrittelee omassa tutkimuksessaan hyvinvoinnin tilaksi, jossa fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja materiaallinen tilanne on pääasiassa positiivinen eikä negatiivinen. Fyysinen hyvinvointi sisältää terveyden, fyysisen toimintakyvyn sekä sairauden puuttumisen. Psyykinen osa-alue sisältää emotionaalisen ja kognitiivisen hyvinvoinnin lisäksi yksilön oman kokemuksen onnellisuudesta ja tyytyväisyydestä elämään. Sosiaaliseen hyvinvointiin liittyy positiivinen tilanne ja vuorovaikutussuhteet yksilön elämässä olevien ihmisten välillä.

Yksi tunnetuimpia hyvinvointia tutkineita on Erik Allardt (1993, 88–90), jonka mukaan sana hyvinvointi pohjoismaisissa kielissä pitää sisällään sekä elämisen tason että elämisen laadun. Allardt jakaa hyvinvoinnin määritelmän kolmeen osa-alueeseen, joiden avulla. Nämä osa-alueet ovat *having* (elintaso), *loving* (yhteisyys) ja *being* (sosiaalinen identiteetti, itsensä toteuttaminen). Tarkemmin avattuna *having* pitää sisällään ne materiaaliset olosuhteet, jotka ovat selviytymisen kannalta välttämättömiä, kuten muun muassa ravinto, ilma, vesi, asumisolosuhteet ja terveys. Siihen sisällytetään myös elintaso ja koulutus. *Loving* käsitteenä sisältää perhe- ja ystävyysuhteet sekä yhteyden ympäröivään yhteisöön. *Being* taas käsittää kuuluminen yhteiskuntaan ja tasapainoisen yhteyden luonnon kanssa. Se sisältää myös yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä ja elää tarkoituksenmukaista elämää.

Yllä olevin hyvinvointimääritelmien lisäksi on noussut Edward L. Decin ja Richard M. Ryanin itsemääräytymisteoria (Self-Determination Theory, SDT). Teorian mukaan ihmisellä on kolme perustarvetta, jotka ovat välttämättömiä ihmisen motivaatiolle ja hyvinvoinnille. Nämä

kolme perustarvetta ovat autonomia, kompetenssi ja yhteisöllisyys. Teoriassa autonomialla tarkoitetaan yksilön vapautta toimia omien kiinnostustensa pohjalta, jolloin motivaatio toimia lähtee yksilöstä itsestään. Kompetenssi tai kyvykkyys sisältää yksilön kokemuksen omasta osaamisestaan, pätevydestään ja hyvästä elämänhallinnasta. Motivaation ja hyvinvoinnin kolmantena edellytyksenä teorian mukaan on yhteisöllisyys, eli tarve kokea yhteenkuuluvuutta muiden ihmisten kanssa ja tutkimusten mukaan lämmin ja turvallinen vuorovaikutussuhde ihmisten välillä on tärkeä sisäisen motivaation kannalta (Deci&Ryan, 2000, 233–236.)

Tomi Guttorm avasi luennollaan (2019), miten Decin ja Ryanin teoria perustarpeet kuvaavat myös saamelaista hyvinvointia sekä yksilö- että yhteisötasolla. Guttormin mukaan autonomia merkitsee saamelaisen yhteisön kannalta myös laillista itsemääräämisoikeutta ja hän käytti luennollaan tätä oikeutta kuvaamaan lainausta: ”Nothing about us without us”. Kompetenssin sisältää yhteisötasolla Guttormin mukaan perinteisen tiedon ja taidot sekä kulttuurisen osaamisen. Yhteisöllisyyteen liittyy saamelaiselle yhteisölle tärkeä ryhmäidentifikaatio, eli yhteisö tunnistaa yksilön jäsenekseen.

3.1 Lasten hyvinvoinnin määrittelyä

Aikuisille tehdyt hyvinvointimääritelmät eivät aina toimi lasten kohdalla sellaisenaan, koska lapsen tarpeet poikkeavat aikuisten tarpeista esimerkiksi siinä ettei lapsi pysty täyttämään tarpeitaan itsenäisesti. Lisäksi lapsi tarvitsee aikuisen huolenpitoa ja opastusta yhteisössään tarvittavien taitojen oppimiseen. (Minkkinen, 2015, 23.) Allardtin määritelmä on mitä todennäköisimmin tehty aikuisen hyvinvointia mallintamaan, mutta sitä on käytetty esimerkiksi koulumaailman hyvinvoinnin viitekehystenä.

Estola ja Karlsson (2016, 11–12) kirjoittavat lapsen kohdalla hyvinvoinnin lähtökohdiksi perustarpeiden täyttymisen, kuten riittävän ravinnon, huolenpidon ja levon. Koska hyvinvointi käsitteenä on moniulotteinen, sen määrittelyssä voidaan pohtia hyvän elämän merkityksiä. Perustarpeiden lisäksi hyvinvoiva lapsi tarvitsee ilon ja tyytyväisyyden tunteen, sekä kokemuksia rakastetuksi tulemisesta sekä yhteenkuuluvuudesta ja vastavuoroisesta vuorovaikutuksesta yhteisönsä kanssa. Yllämainittujen kirjoittajien tutkimuksessa lasten hyvinvointia on tutkittu lasten omien arjen kertomusten pohjalta. Näiden kertomusten perusteella tutkijat ovat määritelleet lasten hyvinvoinnin rakennuspalloiksi lasten keskinäiset suhteet, monipuolisen ja

innostavan oppimisympäristön, sensitiiviset aikuiset sekä lasten aloitteiden huomioimisen arjessa.

Lapset viettävät varhaiskasvatusiässä suuren osan ajastaan päivähoidossa, joten lasten kaverisuhteet muodostavat tärkeän osan lapsen arkea. Lapset kiintyvät toisiinsa, ja nauttivat leikeistä ikäistensä kanssa. Lapset rakentavat näin keskinäisiä suhteitaan, mutta samalla he kuitenkin tarvitsevat aikuisen ohjaavaa otetta avuksi. Aikuisten sensitiivinen kasvatusto auttaa lapsia rakentamaan minäkuvaansa ja näin edistämään hyvinvointiaan. Lapset tarvitsevat heidän tarpeitaan ja tunteitaan ymmärtävää aikuista. Aikuisen tulee olla herkkä sille, miten hän rakentaa kertomusta lapsesta, jottei lasta tule kuvailtua liian yksinäisesti. (Estola, Karlsson, Puroila & Syrjälä, 2016, 113–114.)

Mielikuvituksellaan lapsi rakentaa leikin maailmojaan, ja aktiivisesti muokkaa toimintaympäristöään, kun aikuinen antaa siihen mahdollisuuden ja välineet. Tärkeää on muistaa, että lasten oppimis- ja toimintaympäristö ei rajaudu vain neljän seinän sisälle, vaan luonto ja sen materiaalit voivat tarjota lapselle jopa enemmän innostusta kuin valmiit ympäristöt ja lelut. Lasten tulisi antaa kokeilla rajojaan ja taitojaan näissä ympäristöissä, vaikka aikuisen silmin mahdolliset vahingot ja onnettomuudet ovat useasti ensimmäisiä huolenaiheita. (Estola, Karlsson, Puroila & Syrjälä, 2016, 113–114.)

Nämä yllä mainitut hyvinvoinnin rakennuspalikat kokoaa yhteen se, että lasten aloitteet huomioidaan ja he tulevat kuulluksi. Tähän tarvitaan sensitiivisiä aikuisia, jotka ymmärtävät lasten hyvinvoinnin rakentuvan heidän keskinäisistä suhteistaan sekä toimivista ympäristöistä. (Estola, Karlsson, Puroila & Syrjälä, 2016, 113–114.)

Suomessa vuosina 2007–2011 toiminut opetus- ja kulttuuriministeriön hanke, *Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit*, kartoitti mittarin, jonka mukaan lasten hyvinvointia on seurattu. Hankkeesta on julkaistu raportti (2014), jossa todetaan, ettei mittaristo sellaisenaan toimi vähemmistöjen hyvinvoinnin seuraamiseen. Indikaattorien pohjalla on toiminut YK:n lasten oikeuksien sopimus, joten otan sen osaksi tutkimustani. Lasten hyvinvoinnin tarkasteluun on koottu 58 eri indikaattoria. Nämä indikaattorit on jaoteltu kuuteen osa-alueeseen, joita ovat materiaallinen elintaso, kasvuympäristö ja sen turvallisuus, terveys, oppiminen, perhe ja vapaa-aika sekä yhteiskunnan tuki ja turva.

3.2 Hyvinvointi varhaiskasvatuksessa

Suomessa varhaiskasvatus on osa koulutusjärjestelmää, ja se vastaa kodin kasvatuksen rinnalla lasten hyvinvoinnista. Valtakunnallinen varhaiskasvatuksen perusteet antavat näkökulmia myös saamelaiseen varhaiskasvatukseen, joten on tärkeää avata tähän tutkimukseen suomalaista varhaiskasvatusta. (Opetushallitus, 2018, 49.) Se on tavoitteellinen kokonaisuus, jossa yhdistyvät kasvatus, hoito ja opetus, sekä siinä on painotus pedagogiikassa. Varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka Opetushallituksen antama määräys ja se pohjaa varhaiskasvatustalakiin. Valtakunnallisen ohjauksen tehtävä on antaa tasavertaiset edellytykset lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille. Varhaiskasvatuksen perusteet ovat oikeudellisesti velvoittava ja siinä määrätään varhaiskasvatuksen tavoitteista ja sisällöistä. (Varhaiskasvatustalaki, 2018.) Se myös ohjaa kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä sekä moniammatillista yhteistyötä (Opetushallitus, 2018, 7-8.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteet on asetettu varhaiskasvatustalain mukaan. Tavoitteina on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia sekä tukea ja edistää lapsen oppimista. Tavoitteina on myös lapselle terveellinen, turvallinen ja tasa-arvoinen kasvuympäristö sekä opettaa lasta kunnioittamaan erilaisia kielellisiä, kulttuurisia ja katsomuksellisia taustoja. Lapselle on annettava mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä häntä on ohjattava vuorovaikutustaitojen oppimisessa. (Opetushallitus, 2018, 14–16.) Nykytiedon mukaan laadukkaalla varhaiskasvatuksella voidaan vaikuttaa myönteisesti lapsen oppimiseen ja hyvinvointiin, ja laadukas varhaiskasvatus toimii hyvin varhaisena puuttumisena. Ensisijaisesti varhaiskasvatuksen laatu vaikuttaa lasten turvalliseen ja oppimista tukevaan kasvuympäristöön, sosiaalisten suhteiden kehittymiseen sekä luottamukselliseen suhteeseen aikuisten kanssa. (Nislin, 2016, 218.)

Varhaiskasvatuksen toiminnan oppimiskäsitys pohjaa ajatukseen, että lapsi kehittyy ja oppii vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja hän on aktiivinen toimija. Lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin vaikuttaa se, onko lapsella mahdollisuus olla osallinen ja aktiivinen toimija hänelle keskeisissä sosiaalisissa prosesseissa vai onko hän kohde, jonka toimintaa määrittävät aikuiset (Hänninen, 2017.) Lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista, johon sisältyvät tietotaito, tunteet, aistit sekä kieli ja ajattelu. Oppimisen lähtökohtana toimivat lapsen omat mielenkiinnon kohteet, ja oppiminen tapahtuu leikkien, liikkuen, tutkien ja erilaisia työmuotoja käyttäen. Oppimista tukevat myönteiset onnistumisen kokemukset, ja on tärkeää, että oppiminen antaa lapselle iloa omista taidoistaan. (Opetushallitus, 2018, 21–22.)

3.3 Pedagoginen herkkyys ja hyvinvointi

Aikuisilla on vastuu lapsen mahdollisuuksista olla osallistuja arjessaan, ja miten hän haluaa osallistua. Aikuisen tehtävä on kuuntelemalla selvittää lapsen rooli ja halu toimia. Aikuisen on myös huolehdittava, että lapsi saa äänensä kuuluville. Näitä tehtäviä varten aikuisen on asennoiduttava avoimesti, jotta hän voi ymmärtää lapselta tulevaa tietoa. (Estola ym., 2016, 115–116.)

Hänninen (2017) kirjoittaa artikkelissaan, että yksi merkittävimmistä varhaiskasvatuksen ja lasten emotionaalisen hyvinvoinnin mittareista on vuorovaikutuksen laatu varhaiskasvatuksessa. Lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen turvallisuuden tunteella ja turvallisuus on yleisesti tunnustettu hyvinvoinnin mittari. Kasvattajan pedagoginen herkkyys ja sensitiivinen vuorovaikutus ovat avainasemassa, kun kysymyksessä on lapsen tunne turvallisuudesta, arvostuksesta, rakastetuksi ja ymmärretyksi tulemisesta sekä siitä, että hän on yhteydessä ympärillään oleviin ihmisiin. Pedagogisella herkkyydellä tarkoitetaan kasvattajan välittävästä asennoitumisesta lapseen sekä lapsen ja kasvattajan vastavuoroisesta vuorovaikutuksesta, jossa vallitsee molemminpuolinen kiintymys. Tällainen vuorovaikutus sisältää yhteisen ymmärryksen sekä osallistumisen toisen maailmaan. (Hänninen, 2017.)

4 Saamelainen kasvat

Tutkimuksissa saamelaista kasvatuserinnettä kuvataan menneessä aikamuodossa, koska saamelainen kasvat

Kasvatuksen tavoitteena pidetään lapsen pärjäämistä elämässä niin itsensä kuin muidenkin kanssa. Lapsi kasvatetaan antamaan muille ihmiselle arvo, ja kohdistaa se myös luontoon. Käytännön taitojen lisäksi lapsi kasvatetaan uskomaan itseensä ja siihen, että hän osaa, jaksaa ja voi oppia kaiken. Hyvään elämään ja pärjäämiseen lapsi tarvitsee hyvää suuntautumiskykyä niin luonnossa kuin ihmisten kesellä ja omassa ajattelussaan. (Saamelaiskäräjät, 2009, 11)

Aimo Aikio (2010, 46) käyttää termiä ”yhden asian ihminen”, jolla hän tarkoittaa ihmistä, joka on kehittänyt tiettyä taitoaan pitkälle, mutta samalla yksipuolisesti. Saamelaisen kasvatuksen tavoitteena on yksilön monipuolinen kehittyminen, jotta hänellä olisi mahdollisuus monipuoliseen ja hyvään elämään. Tärkeänä on pidetty, että ihminen pääsee toteuttamaan itseään ja taitojaan monipuolisesti ja samalla parantaa elämänsä laatua. Saamelaisen kasvatuksen yhtenä ajatuksena on, että liian taitojen kapea-alainen ja yksisuuntainen kehittyminen eivät anna eväitä hyvään elämään. Kasvatuksen tarkoituksena on antaa yksilölle tarpeeksi laajat perustiedot ja – taidot, jotta hän pärjäisi omillaan. Saamelaiselle kasvatukselle ominaista on pyrkiä laaja-alaiseen osaamiseen. (Aikio, 2007, 43–44.) Lapsia tuetaan itsenäisyyteen, toiminnallisuuteen sekä lapsen oman aktiivisuuden lisääntymiseen, sekä heille annetaan mahdollisuuksia kokeilla ja osallistua. Lapsi ajatellaan aktiivisena osallistujana. (Laiti, 2018, 58)

Saamelaiselle kasvatukselle on myös tyypillistä niin sanottu epäsuora kasvat

ajatuksen siitä, että lapsi saa kehittyä ja kasvaa yksilölliseen tahtiin ja aikuinen tukee lasta myönteisesti ja kärsivällisesti. (Saamelaiskäräjät, 2013, 29).

Perinteisesti saamelaisessa kasvatuksessa oppiminen on tapahtunut leikin ja työn avulla. Pienemmillä lapsilla leikit ovat aikuisten töitä muistuttavia ja isommat lapset otetaan kodin töihin mukaan. Lapsi on mukana omien taitojensa ja kiinnostuksensa mukaisesti, ja oppivat samalla ikänsä mukaisesti vastuuta. Lasten ollessa mukana kodin toimissa, he oppivat myös sosiaalisuutta eri tilanteissa ja eri-ikäisten ihmisten kanssa. Lapset saavat erilaisia sosiaalisia malleja, kun he pääsevät mukaan esimerkiksi kylästelemään ja hoitamaan asioita kylille. (Aikio, 2007, 55.)

4.1 Saamelaisen kasvatuksen arvot

Saamelaisen kulttuurin arvot muodostavat raamit saamelaiselle kasvatukselle ja sen mukana myös saamelaiselle varhaiskasvatukselle. Nämä arvot ovat sidoksissa toisiinsa ja ne ovat identiteetti, yhteisöllisyys, luontoyhteys, perinteiset elinkeinot, suku-puolten välinen tasa-arvo, rauha ja sovinnollisuus sekä monikulttuurisuus. Saamelainen tieto, taito ja arvot ovat sidoksissa ihmiseen ja luontoon sekä ne auttavat oppimaan elämässä pärjäämisen. (Saamelaiskäräjät, 2009, 11–12.) Asta Balto (2008) on jaotellut kasvatuksen arvot viiteen kokonaisuuteen: luontoyhteys, pärjääminen, omatoimisuus, kärsivällisyys ja vapaus.

Lapsen identiteetin muotoutumiseen vaikuttavat vahvasti lapsen lähiyhteisö ja lapselle tärkeät ihmiset. Se kulttuuri johon lasta kasvatetaan, vahvistaa hänen kulttuuri-identiteettiään. Saamelaisen kasvatuksen tavoitteena on siirtää kulttuuria ja vahvistaa lapsen kulttuuritietoisuutta niin, että lapsi kiinnittyy osaksi omaa yhteisöään. Kun lapsella on vahva identiteetti, hän tuntee juurensa, sen mistä hän tulee ja mihin yhteisöön kuuluu. Identiteetin perustana toimii selkeä minäkuva, ja nämä vahvistavat toinen toisiansa. Vahvan identiteetin ja selkeän minäkuvan omaavalle yksilölle syntyy myös vahva itsetunto. (Aikio, 2010, 43–45.) Vahvan identiteetin, itsetunnon ja selkeän minäkuvan ajatellaan auttavan lasta tuntemaan rajansa ja taitonsa sekä toimimaan niiden mukaan. (Saamelaiskäräjät, 2009, 11.)

Saamelaiselle kasvatuskulttuurille yhteisöllisyys on tärkeä arvo, ja tiiviissä perheyhteisössä lapsi oppii perinteistä tietoa ja omista juuristaan. Saamelaisessa yhteisössä kasvatusta on ollut osa yhteisön tehtäviä, joista oleellimmat kuuluivat lähisukulaisille, mutta joihin myös muut yhteisön jäsenet osallistuivat. (Aikio, 2007, 43.) Yhteisön yhteiset työt, jossa kaikilla on omat

työnsä, tukevat lapsen sosiaalistamista yhteisön jäseneksi. Sukupolvien välinen kasvatusta vahvistaa yhteisöllisyyttä. Saamelainen perhe-käsite on laaja, ja käsittää ydinperheen lisäksi useamman sukupolven ja lähisuvun. Eroavaisuuksia toki löytyy eri saamelaisryhmistä. (Äärelä, 2016, 73–75.)

Luonto ja sen kahdeksan vuodenaikaa ovat aina olleet vahvasti määrittelemässä saamelaista elämäntapaa. Luonnon katsotaan olevan osa kulttuuria ja ihmisyyttä, ja luonnon hyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu kulttuurin ylläpitämiseen. Elinkeinojen ja töiden vuotuiskierto ovat osa luonnon ekologista ja kestävästä hyödyntämisestä, sekä luonnon kunnioittamisen ja sen kohtuullisen hyödyntämisen oppiminen on tärkeä osa saamelaista perinnetietoa ja kulttuurin säilymisen kannalta olennaista. Saamelainen elämäntapa määrittäyty edelleen paljon luonnon kiertokulun mukaan, ja perinteiset työt jakautuvat vuodenaikojen mukaan. Vuotuiskierto on mahdollistanut luonnon säästeliään käytön. Luonnosta on otettu se, mitä on tarvittu ja millä on pärjätty, jotta luonnonvarat ovat riittäneet vuodesta toiseen. (Grønmo, 2003, 47.)

Perinteiset elinkeinot pitävät sisällään poronhoidon, kalastuksen, metsästyksen sekä perinteiset käsityöt. Ne ovat monelle saamelaiselle elämäntapa, ja ne ovat sitoneet ihmisen osaksi luontoa ja sen kiertokulkua. Erityisesti poronhoidolla on suuri kulttuurinen merkitys saamelaisessa kasvatuksessa, koska sen mukaan on määräytynyt suurelta osin muun muassa asuminen, kulkeminen, perinteinen tieto, luontosuhde sekä käsityöt. Inarinsaamelainen elinpiiri on keskittynyt Inarinjärven ympärille, joten kalastus on tärkeä elinkeino ja usein ollut isommassa roolissa kuin poronhoito. Myös Jäämeren rannoilla asuville saamelaisille kalastus on ollut suurella merkityksellä kulttuurissa. (Saamelaiskäräjät, 2009, 15.) Saamelaiseen kasvatukseen kuuluu, että lapsi pääsee pienestä pitäen mukaan töihin, ja hän oppii aikuisen mallia seuraamalla oppimaan. Perinteisiin töihin oppiminen on saamelaisessa kasvatuksessa perustana sille, että ihmisen on opittava itsenäiseksi pärjäämään ja elämään luonnon karuissa olosuhteissa. (Äärelä, 2016, 76.)

Kyky tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa on yksi saamelaisen kasvatuksen painopiste. Perinteisesti saamelaisessa kasvatuksessa yhteisössä tehtävät ja työt on jaettu miesten ja naisten välillä, kuitenkin tasavertaisesti ja toisiaan täydentäen. Vaikka työt on tällä tavalla jaettu sukupuolien mukaan, lapset pyritään kasvattamaan samalla tavalla. (Äärelä, 2016, 76.) Ihmissyyden pohjana saamelaiseen näkemyksen mukaan toimivat kohtuus ja oikeudenmukaisuus. Hyvään elämään tähtääminen pitää sisällään kohtuullisuuden ja hallitun elämisen. (Saamelaiskäräjät, 2009, 16.)

Monikulttuurisuus on luonnollinen osa saamelaista kulttuuria, koska saamelaiset ovat aina asuneet alueella, jota ovat asuttaneet eri kulttuuritaustoja omaavat ihmiset. Monikulttuurinen ihminen oppii toimimaan yhteisöön kuuluvien normien mukaan ja pitämään kiinni omasta kulttuuristaan. Saamelaisille on ominaista etsiä kokemuksia ja eroja eri kulttuureista ja sovitaa erilaisuudet yhteen korostaakseen pärjäämistä ja hyvää elämää. Koska saamelaiset asuvat usean valtion alueelle, saamelainen kasvatusta pyrkii kehittämään lapsen kulttuurista tietoisuutta ja opettamaan erilaisuuden arvostamista. (Aikio, 2007, 76.)

4.2 Pärjääminen

Pärjäämisen käsite yhdistetään saamelaisessa ajattelussa useasti hyvinvointiin, ja se on tärkeä arvo saamelaisessa kasvatuksessa. Tämän vuoksi erottelen tutkimuksessani pärjäämisen käsitteen erilleen muista saamelaisen kasvatuksen arvoista. Se, miten ihminen on kasvatettu, vaikuttaa paljon ihmisen pärjäämiseen. Pärjääminen rakentuu eri aineksista, jotka löytyvät myös yleisistä hyvinvoinnin määritelmistä ja osa on ominaisia saamelaiskulttuurissa. Terveys ja huoleton elämä ovat hyvinvoinnin kulmakiviä, mutta siihen kuuluvat myös toimeentulo ja sen tuoma turva. Pärjääminen koostuu näiden lisäksi myös oleellisesti luovuudesta, mahdollisuuksista hyödyntää taitojaan, yhteisöllisyydestä, hyvästä tunne-elämän hallinnasta, henkistä tasapainosta sekä yksilölle että yhteisölle tärkeitä arvoista. (Heikkilä ym., 2013, 49.)

Pärjääminen ja hyvän elämän tavoittelemisen saamelaisessa yhteydessä on toiminnallista, ja siihen vaikuttavat yksilön omat valinnat ja mahdollisuudet. Erityisen tärkeä lähtökohta pärjäämiselle on, että ihminen tietää mitä hyvä elämä hänen kohdallaan merkitsee ja hänellä on määrätietoiset pyrkimykset siihen. Koska saamelaiset ovat aina eläneet muuttuvissa olosuhteissa, pärjääminen ja olosuhteisiin mukautuminen ovat olleet selviytymiskeinoja, ja pärjäämisen voidaan ajatella myös tarkoittavan taitoa tulla toimeen vähillä resursseilla. Ihmistä, jota kuvataan pärjääväksi, on pidetty arvossa ja tällainen ihminen on omatoiminen ja pystyvä. Pärjäämiseen on kuitenkin aina tarvittu läheistä vuorovaikutusta luonnon ja yhteisön kanssa, sekä sen edellytyksenä on eri resurssien ja mahdollisuuksien hyödyntäminen (Heikkilä ym. 2013, 49–51.)

4.3 Saamelainen varhaiskasvatusta

Saamelaisen varhaiskasvatusta päämääränä on elvyttää saamen kieliä ja saamelaista kulttuuria sekä siirtää sitä seuraaville sukupolville. Näin tuetaan ja vahvistetaan myös lasten saame-

laista identiteettiä sekä tuetaan lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma (Saamelaiskäräjät, 2009) sekä Arjen käytänteiden opas (Saamelaiskäräjät, 2013) toimivat saamelaisen varhaiskasvatuksen suunnittelun tukena ja saamelaisia kasvatuseriäitä avaavina dokumentteina. Saamelaisen varhaiskasvatuksen toimintaan ja sen suunnitteluun liittyvät saamelaisen kasvatuksen arvot ja niiden sisällöt. (Laiti, 2018, 54,56)

Kuten aiemmin jo kirjoitin, saamelaisen kasvatuksen ominaispiirre on pyrkiä laaja-alaiseen osaamiseen. Saamelaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa myös painotetaan sitä, että oppimisen tulee olla monipuolista, ja opetettavat kokonaisuudet tulisi pyrkiä tietoisesti yhdistämään jo aiemmin opittuihin asioihin. Asiat opetetaan kuitenkin niin, että lapsi pystyy itse huomaamaan asioiden yhteydet ja rakentamaan niistä kokonaisuuksia (Saamelaiskäräjät, 2009, 19) Saamelaisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että lapsesta kasvaa itsenäinen, vastuullinen ja sosiaalinen moniosaaja, joka omaa arviointikyvyn yhteiskunnassa pärjäämiseen. (Saamelaiskäräjät, 2009, 9).

Saamelaisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös, että lapsi pääsee aktiivisesti osallistumaan kulttuuritoimintaan. Varhaiskasvatuksessa tuetaan kodin kasvatusta, ja lapsi saa sitä kautta positiivisella tavalla tietoa saamelaisesta elämäntavasta sekä kulttuuriperinteestä. (Saamelaiskäräjät, 2009, 12.) On tärkeää, että lapsi, jolla ei omassa arjessa siihen ole mahdollisuutta, pääsee kosketuksiin kulttuuriin liittyvien toimintojen kanssa ja on aktiivisena toimijana siinä. Näin saamelaisuutta tuodaan lapsille näkyväksi, ja juurrutetaan heitä kulttuuriin sisälle. Varhaiskasvatuksessa koetaan tärkeäksi, että lapsi tunnistaa saamelaisen kulttuurin, saamelaisuus on hänelle luonnollista ja hän kokee siitä ylpeyttä. Varhaiskasvatuksen kasvatustapa on pehmeä ja salliva sekä lapsiin luotetaan ja uskotaan. Tämä koetaan saamelaisessa varhaiskasvatuksessa tärkeäksi, jotta lapselle kehittyy selkeä minäkuva ja vahva identiteetti. (Laiti, 2018, 117–118.)

Varhaiskasvatuksessa mahdollisuus tulla kuulluksi ja vaikuttaa jokapäiväiseen arkeen on lapsen oikeus, ja saamelaisessa varhaiskasvatuksessa lapsi saa taitojansa vastaavaa vapautta ja vastuuta. Esimerkkinä tästä jos lapsi ulkona riisuu hanskat tai lähtee ulos liian vähissä vaatteissa, hänen kanssaan ei aleta asiasta neuvottelemaan vaan voidaan todeta ”Itepähän tiiät!”. Näin opetetaan lapselle vastuuta omista päätöksistään, sekä annetaan hänelle mahdollisuuksia yrittämiseen ja erehtymiseen. Saamelaisen kasvatuseriäitien mukaisesti arjessa ”piiat ja rennit” toimivat aikuisten rinnalla. Tällainen toiminta liittyy keskeisesti saamelaisen kasvatuseriäitien ajatteluun pärjäämisestä. (Laiti, 2018, 165–166.)

Lapsen identiteetin tukemisessa yhteisöllä ja suvulla on myös varhaiskasvatuksessa suuri merkitys. Varhaiskasvatuksessa yhteisöllisyys pitää sisällään yhteistyön muiden varhaiskasvatusr ryhmien kanssa. Erilaiset juhlat ovat varhaiskasvatuksessa tapa tuoda perhe ja laajempi suku osaksi toimintaa. (Laiti, 2018, 163.) Juhlien ja erilaisten tapahtumien avulla lapset pääsevät myös näkemään muita eri kieliryhmiin kuuluvia lapsia, ja kokemaan suurempaa yhteisöllisyyttä kaikkien saamelaiden kesken. Varhaiskasvatuksessa lapsi pääsee nauttimaan kulttuuristaan myös yhdessä oman ryhmänsä kanssa. (Saamelaiskäräjät, 2009, 13.)

Laiti (2018, 134–136) kirjoittaa väitöskirjassaan kuinka luonto koetaan saamelaisen varhaiskasvatuksen keskeisenä osana. Varhaiskasvatuksen toiminnassa luonto yhdistetään eri teemoihin ja arkeen, ja se on keskeinen osa toiminnan suunnittelua. Luontoyhteys koetaan syvällisenä asiana, ja sen yhteys saamelaiseen kulttuuriin halutaan siirtää lapsille. Luonto on kiinteä osa kulttuuria ja ihmistä, ja sen tulisi myös varhaiskasvatuksessa kuulua lapsen arkeen. Lapselle opetetaan varhaiskasvatuksessa luonnossa kulkemisesta ja sen ekologisesta kunnioittamisesta. Lisäksi lapsia tuodaan tutuksi vuodenaikojan vaikutus luontoon, erilaiset luonnonilmiöt ja heitä opetetaan luonnon materiaalien käyttämisessä. Toiminta luontoympäristössä kehittää lapselle myönteisen luontosuhteen, ja tukee näin lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, 66–67.)

5 Yhteenveto ja pohdinta

Ben-Arieh (2008) kirjoittaa artikkelissaan, että lasten hyvinvoinnin määrittelevien indikaattorien valinnassa tulisi ottaa huomioon indikaattorien vastaavuus lasten hyvinvoinnin tämänhetkisiin tarpeisiin sekä niiden antamiin viitteisiin tulevista. Indikaattoreiden valinnassa tulisi uskottavuuden tähden välttää vaikeaselkoisia monitahoisesti tulkittavia määritelmiä, ja sen sijaan niiden pitäisi olla selkeitä ja ymmärrettäviä.

Saamelaisen kasvatuksen arvot ovat kokonaisvaltaisia, ja yhteyksissä toisiinsa, joten saamelaista hyvinvointia tulisi myös tarkastella kokonaisvaltaisesti. Tutkittuani useampaa hyvinvoinnin määritelmää, valitsin tutkimukseni indikaattoreiksi ne tekijät, jotka ovat kaikissa tutkimissani määritelmissä yhtenevät. Olen jättänyt tutkimuksestani pois hyvinvoinnin fyysisen puolen, joka useamman määritelmän mukaan sisältää materiaaliset olosuhteet (ravinto, terveys, asumisolosuhteet). Koen, että nämä ovat asioita, joihin varhaiskasvattajat harvoin pystyvät itse vaikuttamaan ja ne riippuvat paljon varhaiskasvatussyksikön fyysisestä sijainnista.

Kaikissa tutkimissani hyvinvoinnin määritelmissä yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne nousi yhdeksi tärkeäksi hyvinvoinnin kulmakiveksi. Estolan ja Karlssonin (2016) tekemässä tutkimuksessa lasten kertomukset korostavat lasten välisten suhteiden merkitystä. Saamelaisessa kulttuurissa ja kasvatustajatteluissa myös yhteisön ja suvun merkitys ovat tärkeitä, koska ne osaltaan vahvistavat lapsen identiteettiä ja opettavat lapselle hänen juuristaan samalla kiinnittäen häntä osaksi yhteisöä. Hyvinvointiteorioista Allardt sekä Deci & Ryan pitävät hyvinvoinnille tärkeänä yksilön perhe- ja ystäväsuhteita sekä yhteenkuuluvuutta yhteisön kanssa. Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa yhteisöllä on tärkeä merkitys, ja varhaiskasvatuksen sosiaalisen ympäristön lisäksi tärkeäksi koetaan sukulaisuus. Sukulaisuutta käsitellään varhaiskasvatuksessa muun muassa oikeiden nimitysten opettelussa sekä sukupuiden tekemisellä. (Laiti, 2018, 162–174.) Kokemukseni mukaan saamelaisessa varhaiskasvatuksessa yhteisöllisyys otetaan huomioon monin eri tavoin. Perheille ja sukulaisille järjestetään erilaisia tapahtumia, kuten perinneruokapäiviä, sekä ryhmien kanssa käydään tapahtumissa, joissa lapset näkevät myös muita saamelaisia varhaiskasvatusryhmiä. Yhteistyötä tehdään eri saamen kieliryhmien välillä, ja lapsille opetetaan, että oman kieliyhteisön lisäksi he ovat osa suurempaa yhteisöä, johon kuuluvat kaikki saamelaiset.

Erik Allardtin hyvinvointiteoriassa *being* sisältää yksilön mahdollisuuden vaikuttaa omaan elämäänsä. Samoin lasten hyvinvointikertomuksissa nousee esille lasten aloitteiden huomioi-

minen. Decin & Ryanin itsemääräytymisteorian mukaan yksilön motivaation pohjalla on yksilön vapaus toimia omien mielenkiinnon kohteiden mukaan, sekä kokemus osaamisestaan. Aikuisilla voi olla liian ohjaava ote lasten toimintaan, ja he tekevät lapsille lasten puolesta. Lapsilla kuitenkin on taitoja, ja halukin osallistua, ja heille pitäisi suoda monipuolisia kokemuksia heidän osaamisestaan. Estolan ym. (2016) mukaan lasten tulee antaa kokeilla rajojaan ja taitojaan ilman, että aikuisella on valmis kuva lasten osaamisen tasostaan. Varhaiskasvatuksessa lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin pohjana pidetään lapsen osallisuutta, ja se on myös varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen perusajatus. (Hänninen, 2007.) Myös Laitin (2018, 128) väitöskirjassa varhaiskasvattajat kertovat, että toiminnan suunnittelussa otetaan lasten aloitteet huomioon ja valmiista suunnitelmista poiketaan lasten kiinnostusten kohteiden mukaan. Lapselle annetaan mahdollisuuksia vaikuttaa omaan arkeensa, ja he saavat osallistua aikuisten rinnalla arjen pyörittämiseen. Lapset hakeutuvat useasti aikuisen avuksi, ja työssäni olen huomannut, että he nauttivat kun pääsevät näyttämään osaamisensa arkisissa kotitöissä.

Yllä olevaan lasten osallisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyy läheisesti aikuisten sensitiivinen kasvatusote. Laitin (2018) mukaan saamelaisessa kasvatuksessa pehmeän ja lapsen taitoihin luottavan kasvatuksen koetaan vahvistava lapsen minäkuvaa. Lapsi saa kasvaa yksilölliseen tahtiin ja hänen annetaan epäonnistua ja kokeilla aina uudestaan. Myös Hänninen (2017) kirjoittaa pedagogisen herkkyyden tärkeydestä varhaiskasvatuksesta. Kasvattajan lämmin ja vastavuoroinen asennoituminen lapseen vaikuttaa ensisijaisesti lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin.

Allardt'n teoriassa *being* sisältää tasapainoisen yhteyden luonnon kanssa. Toiminta luonnossa tukee lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, ja saamelaisessa varhaiskasvatuksessa sen on Laitin (2018) mukaan keskeinen osa toiminnan suunnittelua. Toiminta viedään myös mahdollisuuksien mukaan metsään. Laitin väitöstutkimuksessa varhaiskasvattajat toteavat luonnon olevan niin keskeinen osa saamelaista kasvatusta, että he toteavat ”kielen ja kulttuurin olevan metsässä”. Myös pärjäämiseen katsotaan sisältyvän oleellisesti vuorovaikutuksen luonnon kanssa, koska saamelaiset ovat aina asuneet alueella, jossa eläminen luonnon olosuhteissa on vaatinut sopeutumista. Estola ym. (2016) tuovat esille lasten arjen kertomuksista sen, ettei lasten oppimisympäristö tule rajautua vain päiväkodin ympäristöön, vaan luonto tarjoaa lapsille paljon innostusten lähteitä. Kuten jo johdannossa kerroin, olen kokenut työssäni miten paljon luontoympäristö vaikuttaa sekä työntekijöiden että lasten käyttäytymiseen positiivisesti. Lapset saavat paljon vapaammin liikkua metsässä, kuin rajatulla piha-alueella. Lisäksi he pääsevät käyttämään leikeissään luovuutta enemmän, koska metsässä ei ole valmiita leluja

eikä rakennettuja ympäristöjä. Korpelan (2007) artikkelissa viitataan luonnon vaikuttavan stressiä alentavasti hyvinvointiin. Näen tämän myös vaikuttavan siihen, että varhaiskasvattajat jaksavat työssään paremmin ja näin pystyvät työssään paremmin pedagogiseen herkkyyteen.

Kuten aiemmin jo mainitsin, saamelaisen kasvatuksen arvot ovat kiinteästi yhteyksissä toisiinsa, ja ne kutovat yhdessä verkoston, jossa jokainen osa-alue vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Saamelaisen varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on lasten saamelaisen identiteetin vahvistaminen, ja saamelaisessa kasvatuksessa identiteettiä rakentavat muun muassa yhteisö ja suku, ymmärrys omista juuristaan ja paikasta maailmassa sekä yksilön onnistumisen kokemukset ja usko omiin taitoihinsa. Saamelaisella varhaiskasvatuksella, joka pohjautuu saamelaisen kasvatuksen arvoille, on mahdollisuus kasvattaa lapsista oman arvonsa tuntevia yksilöitä ja antaa heille vahvat eväät hyvälle elämälle ja pärjäämiselle.

Kuten varhaiskasvattajat Laitin (2018) väitöskirjassakin toteavat, saamelaisessa varhaiskasvatusta toteutetaan paljolti saamen kieli edellä, koska kaikki saamenkielet ovat uhanalaisia ja niiden elvytys on yksi saamelaisen varhaiskasvatuksen tärkeitä tavoitteita. Omasta kokemuksesta kielen takaisinottajana ja kielipesävanhempana tiedän, kuinka tärkeä vaikutus kielen oppimisella on identiteetin vahvistamisessa. Tutkimukseni osoittaa, että on kuitenkin yhtä tärkeää painottaa saamelaisen kasvatuksen erityispiirteitä varhaiskasvatuksen arjessa. Toivon, että tutkimukseni herättää varhaiskasvattajat tuntemaan ylpeyttä työstänsä lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Tutkimuksen tuoma tieto vahvistaa saamelaisen kasvatuksen merkityksen lasten hyvinvoinnin tukemisessa.

Lähteet

- Aikio, A. (2010). Olmmošhan gal birge - Áššit mat ovddidit birgema. Kárášjohka: Čal-liidLágádus AS.
- Aikio, A. (2007). Saamelainen elämänpolitiikka. Lapin yliopisto.
- Alasuutari, P. (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Allardt, E. (1993). Having, Loving, Being: An alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa: Sen, A. & Nussbaum, M. (toim.) Quality of life (s.88-94) Oxford: Clarendon press.
- Balto, A. (2003). Muitalusat Sámis - Árbevirolaš bajásgeassima nana bealit. Teoksessa E. Hetta Eriksen (toim.), Árvvut - Árvo - Vierhtie - Samiske verdier (s. 9-15). Vaasa: Ykkös-offset Oy.
- Balto, A. (2008) Sámi oahpaheaddjit sirdet árbevirolaš kultuvrra boahhtevas buolvvaide: Dekoloniserema akšuvdnadutkamuš Ruota beale sámis. Alta: Fagtrykk Idé
- Ben-Arieh, A. (2008). Indicators and indices of children's well-being: towards a more policy-oriented perspective. European Journal of Education 43 (1). Haettu 24.5.2019 osoitteesta: <https://onlinelibrary-wiley-com.pc124152.oulu.fi:9443/doi/full/10.1111/j.1465-3435.2007.00332.x>.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry 11, 227–268. Haettu 13.5.2019 osoitteesta: <https://users.ugent.be/~wbeyers/scripties2012/artikels/The-what-and-why-of-goal-pursuits.pdf>.
- Estola, E & Karlsson, L. (2016) Väkkeitä. Teoksessa Estola, E., Karlsson, L. & Puroila, A-M (toim.) Väkkeitä, valoja ja varjoja - Kertomuksia lasten hyvinvoinnista (s. 11–12). Latvia: Livonia Print.
- Estola, E., Karlsson, L., Puroila, A-M. & Syrjälä, L. (2016) Lapsen katseen edessä - Yhteen-veto ja uusia avauksia. Teoksessa Estola, E., Karlsson, L. & Puroila, A-M (toim.) Väkkeitä, valoja ja varjoja - Kertomuksia lasten hyvinvoinnista (s. 113–114). Latvia: Livonia Print.
- Grønmo, J. (2003) Luonddugeavahus ja lotnolasealáhusat. Teoksessa E. Hetta Eriksen (toim.), Árvvut - Árvo - Vierhtie - Samiske verdier (s. 9-15). Vaasa: Ykkös-offset Oy.
- Guttorm, T. (2019) Luentomateriaali: Kokonaisvaltainen hyvinvoinnin tukeminen. Oulun yliopisto.

- Heikkilä, L., Laiti-Hedemäki, E. & Pohjola, A. (2013). Saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Hirsjarvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). Tutki ja kirjoita (13. painos). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hänninen, M. (2017) Kasvattajan pedagoginen herkkyyys ja pienten lasten emotionaalinen hyvinvointi päiväkotiryhmissä. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti*, 27(1), 54–63. Haettu 24.5.2019 osoitteesta <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2017/05/h%C3%A4nnik%C3%A4inen.pdf>.
- Jokinen, K. (2008). Miten laadullinen tutkimus vakuuttaa? Teoksessa Lempiäinen, K., Löytty, O. & Kinnunen, M (toim.) *Tutkijan kirja* (s.243-250). Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Keskitalo, P. & Määttä, K. (2011). Saamelaispedagogiikan perusteet. Tampere: Juvenes Print.
- Korpela, K. (2007). Luontoympäristöt ja hyvinvointi. *Psykologia* 05/07, 364–376. Haettu 24.5.2019 osoitteesta: <http://elektra.helsinki.fi.pc124152.oulu.fi:8080/se/p/0355-1067/42/5/luontoym.pdf>.
- Laiti, M. (2018). Saamelaisen varhaiskasvatuksen toteutus Suomessa. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Lehtola, V-P (2005) Saamelaiset itse tutkimuksensa tekijöiksi. Virkaanastujaispuhe. *Kaltio* 5/2005. Haettu 18.6.2019 osoitteesta <http://www.kaltio.fi/vanhat/index959a.html?766>.
- Länsman, A-S. (2008). Kenelle saamentutkija tutkii. Teoksessa Lempiäinen, K., Löytty, O. & Kinnunen, M (toim.) *Tutkijan kirja* (s.87–97). Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Minkkinen, J. (2015). Lapsen hyvinvointimalli – Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. Tampere: Tampereen yliopisto. Haettu 13.4.2019 osoitteesta <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97204/978-951-44-9822-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Nislin, M. (2016). Hermoja raastavaa vai palkitsevaa työtä päiväkodissa? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 53, 2018–222. Haettu 21.5.2019 osoitteesta: <https://journal.fi/sla/article/view/59161>.
- Opetushallitus (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. (2014) *Iloa ja ihmettelyä – Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. Juva: Bookwell Oy.

- Puroila, A-M & Estola, E. (2012). Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti* 1 (1), 22–43. Haettu 20.5.2019 osoitteesta: <http://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2013/03/Puroila-Estola-3.pdf>.
- Saamelaiskäräjät (2009). Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma. Ivalo: Ukko-media Oy.
- Seurujärvi-Kari, I (2011). Alkuperäiskansatutkimus ja sen keskeiset käsitteet. Teoksessa Halinen, P., Pulkkinen, R. & Seurujärvi-Kari, I (toim.) *Saamentutkimus tänään*. Haettu 18.6.2019 osoitteesta: <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/tl.234/read/?loc=copy.xhtml>.
- Tuhiwai-Smith, L. (1999). *Decolonizing methodologies. Research and indigenious peoples*. University of Otago Press/Zed books Ltd
- Varhaiskasvatuslaki 13.7.2918/21§
- World Health Organization (Who). (1946) *Constitution of the World Health Organization*. Haettu 13.4.2019 osoitteesta: <https://www.who.int/about/who-we-are/constitution>.
- Yhdistyneet Kansakunnat. (1989) *Yleissopimus lapsen oikeuksista*. Haettu 25.5.2019 osoitteesta: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>.
- Äärelä, R. (2016) ”Dat ii leat dušše dat giella” – ”Se ei ole vain se kieli”: Tapaustutkimus saamenkielisestä kielipesästä saamelaisessa varhaiskasvatuksessa. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.